

Viszket Anita

Elemzések Okosdobozzal

<http://www.okosdoboz.hu/>

A 2019–2020. tanév első szemesztere (kényszerűségből) az oktatás digitalizálásának problémájára, feladatára irányította a figyelmet. A közoktatás minden szintjén és a felsőoktatásban is keresték a tanárok a lehetőséget arra, hogy minél hatékonyabb és érdekesebb formában taníthassanak, illetve ellenőrizhessék a tanulók tudását a karantén ideje alatt.

Sokféle szempontból lehet csoportosítani a használható digitális eszközöket. Vannak ingyenes és előfizetéses, böngészőből futtatható és telepítendő, magyar nyelven elérhető, vagy csak angolul (németül stb.) használható, felhasználóbarát vagy tanfolyamot igénylő eszközök. A legalapvetőbb különbségnek mégis az tartható, hogy vannak a kapcsolatot, online kommunikációt lehetővé tevő felületek, amelyek eredetileg nem is feltétlenül oktatási céllal készültek (például Skype, Discord, Hangouts), és vannak az oktatást (is) támogató rendszerek, amelyekben feladatkitűzéssel, fórumozással, teszteléssel, jelenléti ív vezetésével eddig is támogatni lehetett az oktatást. Ezek némelyike Skype-szerű videós kommunikációt is lehetővé tesz (például Teams, Classroom, Moodle, Coospace, Edmodo, CourseGarden), illetve vannak a kifejezetten tananyag- és feladatgyártó oldalak (például Redmenta, Wordwall, Learningsapp, Quizizz, quizlet). Az Okosdoboz sajátos típust képvisel, mivel élményszerű, játékos formájú digitális feladatokat tartalmaz, és a Redmentához hasonlóan ezeket a feladatokat ellenőrzésre és értékelésre is használhatja a tanár az osztályok definiálása, a diákok meghívása, a feladatsorok összeállítása, a teljesítmények monitorozása funkciókkal. A kész feladatokat azonban a tanár nem bővítheti, az akkreditált taneszköz szerepel az Oktatási Hivatal jegyzékében.

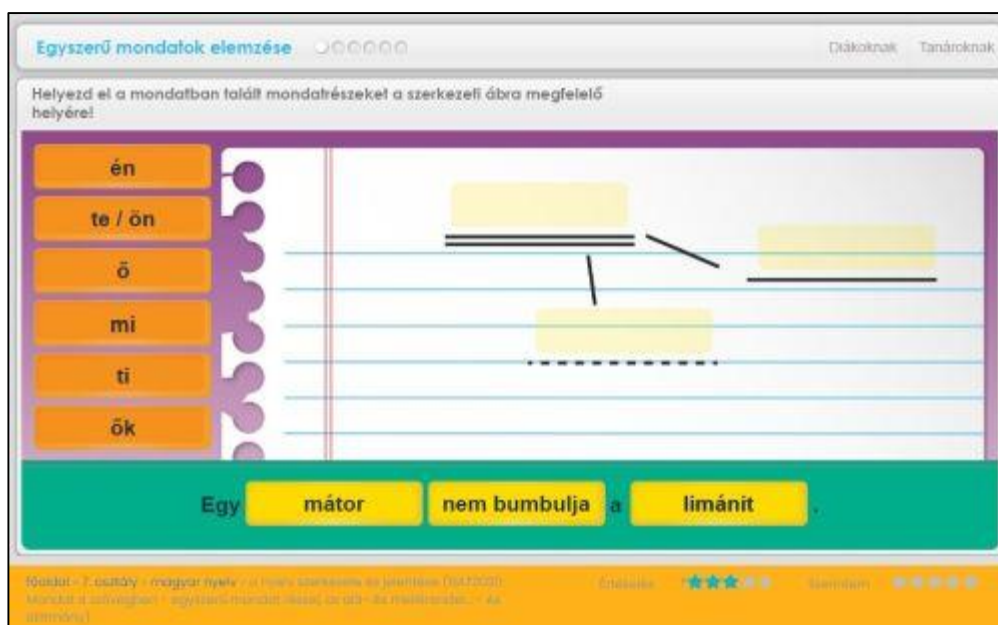
A hivatalosan akkreditált státuszán túl az Okosdoboz kiemelkedik azzal is, hogy magyar nyelven elérhető 100 oldalas módszertani kézikönyv tartozik hozzá (Lénárd 2019), illetve ismertetés jelent meg róla egy másik hazai szakmai lapban is (Szűcs 2020, az írás szerzője a szakmai lektora is volt Lénárd 2019-nek). A Redmenta mellett az Okosdoboz is hazai fejlesztésű felület. Hasonló támogatásokat a Redmenta is nyújt (Bánné 2017), bár az Okosdoboz keresőfelülete jobban támogatja a válogatást, különösen, hogy szűrni lehet a NAT2020 témakörökre is. Egy fontos különbség azonban adódik: amíg a Redmentában például a 3. évfolyamos Magyar nyelv és irodalom tantárgyra 383 találatot ad a felület (ennyi feladatsor elérhető), addig az Okosdobozban Magyar nyelv 3. osztályra 11-et és Magyar irodalomra 16-ot. Igaz, hogy a Redmenta 2014 szeptemberétől használható (Bánné 2017), míg az Okosdoboz két évvel később, 2016 szeptemberétől vált elérhetővé (Szűcs 2020), és a Redmenta feladatsorai közösségi fejlesztés eredményeként jöttek létre, ezáltal tehát lektorálatlanok (erre a felület is felhívja a figyelmet), szemben az Okosdoboz feladatsoraival.

Az Okosdoboz felülete, de még inkább tartalmi tehát különleges színfoltot jelentenek a jelenlegi oktatási eszközök palettáján. A tantárgyokhoz és a NAT-témakörökhöz rendelt feladatokon kívül kognitív játékok, illetve az egészségnevelés témakörében készült ismeretterjesztő videók érhetőek el rajta. A tanárokon kívül a szülők is ajánlhatnak a gyermeküknek feladatsorokat, videókat, játékokat.

A technikai részletek és az aktuális felhasználási statisztikák a program felületén elérhetőek, és mivel ezek gyakran változnak, nem érdemes kiemelni őket. A programnak viszonylag fiatal kora ellenére is komoly története van: a továbbfejlesztését közhasznú alapítványon keresztül lehet támogatni; komoly pályázatokat írtak ki (Kinizsi-várba szóló családi belépőket nyerhettek az egymással versengő gyerekek az Okosdobozban, még a jelenlegi, 2016 óta elérhető formája előtt, a korábbi verzióban, 2015-ben); 2020. március 16-án több szakmai és napilapban megjelent a hír, miszerint 300 új feladattal bővült az Okosdoboz tartalma. Mindebből az is látható, hogy a program komoly támogatást élvez. A 2019–2020/1. szemeszterben alakult önszervező tanári Facebook-csoportokban ugyanakkor viszonylag keveset emlegetik, ennek nem az ismeretlenség lehet az oka, hanem inkább az, hogy a feladatok nem testre szabhatók, így csakis a kész listából lehet válogatni.

Szakmai szempontból jelen szemle a 7. osztályos tananyagot elemzi, mivel a NAT és a kerettantervek szerint a 7. osztályos tananyagban a leghangsúlyosabbak a leíró nyelvtani ismeretek. Kilenc feladat érhető el a 7. osztályos Magyar nyelv tantárgyból: kettő A nyelv szerkezete és jelentése, kettő a Beszédkészség, szövegalkotás, kettő a Helyesírás, egy az Írás, fogalmazás és végül kettő az Olvasás, szövegértés témakörben.

A két elérhető feladatból A nyelv szerkezete témakörében az egyik az egyszerű mondatok elemzése. Ebben a feladatsorban egy ágrajzba kell beilleszteni az elemzendő mondat szavait. A modell a közoktatásban is használatos függőségi modell (Keszler 2000; P. Lakatos 2006), a jelölésrendszer az ismert jeleket használja (állítmány: kettős vonallal aláhúzás; alany: egy vonallal aláhúzás; tárgy: szaggatott vonal; jelző: pöttyök; határozó: hullámos vonal), a feladat a mondat szavainak az ágrajz megfelelő helyére dobása (drag&drop módszerrel). Lehetőség van a megoldás ellenőrzésére és a jó megoldás megtekintésére is, ezután jelenik meg a következő elemzendő mondat. Egy adagnyi mondat után pedig láthatóvá válik a megoldások összesített értékelése. Meglehetősen sok példamondat áll rendelkezésre a gyakorlásra, így a példamondatok sokáig nem ismétlődnek a feladat újrakezdésekor. A feladatnak vannak váratlan részletei is. Az egyik, hogy minden mondatcsoportban szerepel egy nonszensz szavakból álló mondat (1. ábra).

1. ábra

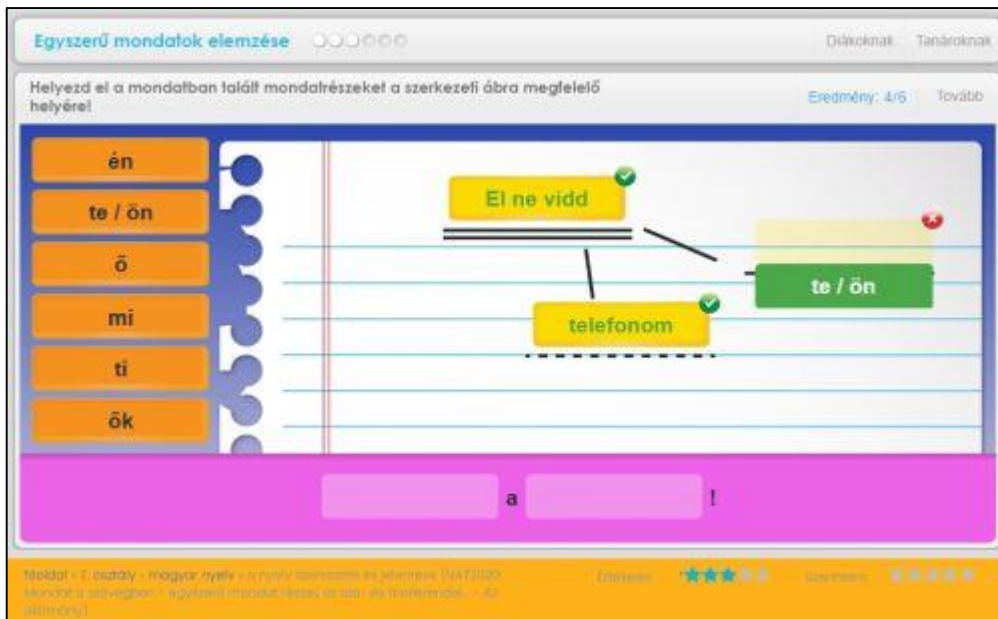
Nonszensz szavakból álló mondat tagadott állítmánnyal

Ez azért meglepő, mert a közoktatásban a szófajok, illetve a mondatrészek felfedeztetése általában rákérdéssel történik (Mit állítok? Kiről/Miről állítom?), és nonszensz szavak esetén, a mondat jelentésének ismerete nélkül ezek a kérdések nem igazán értelmezhetők. Nagyon hatékonynak tartható a nonszensz szavakból álló mondatok elemzése (amelyhez a Finyemu-munkafüzetek adtak először jól használható példákat), de ezek megoldása a disztribúciós módszer tudatosításával történik, nem a rákérdéssel, ezért szellemiségükben idegenek a közoktatási tananyagtól.

A másik meglepő mozzanat még ugyanehhez az 1. ábrához kapcsolódik: a tagadószt az elemzés a mondatrész részének tekinti, noha mind az OFI tankönyveiben (Baranyai 2017), mind a felvételi feladatsorok megoldókulcsában egyértelműen nem része az elemzésben a szintagmának a tagadószó (ahogy a névelő sem, lásd viszonyozós szókapcsolatok). A felvételi feladatok megoldókulcsa megengedi a tagadószó felvételét a szintagmába, vagyis nem jár érte pontlevonás, de a megoldásban alapvetően nem szerepel a tagadószó.

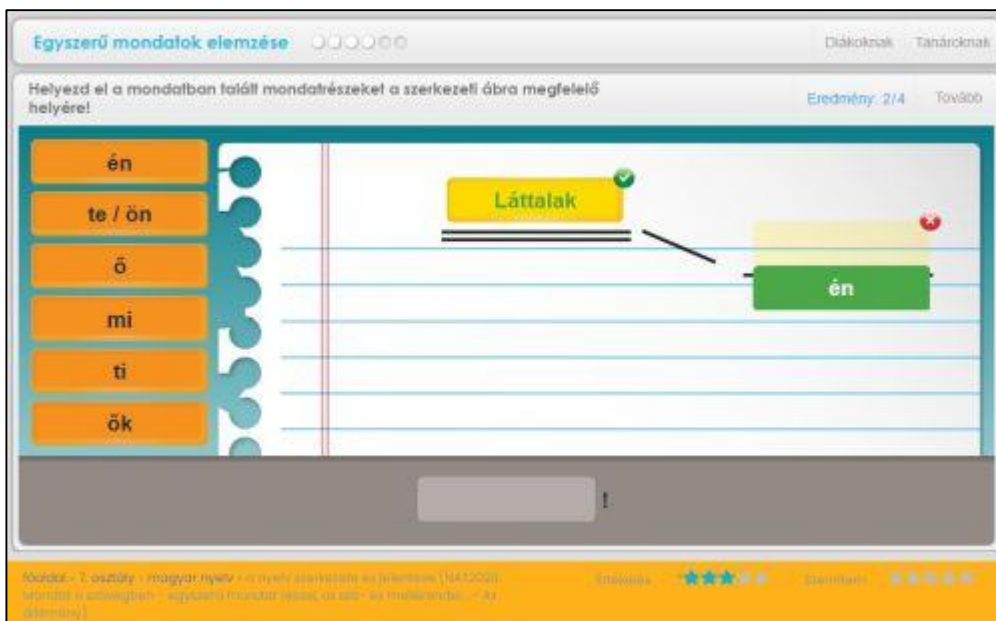
A 2. és a 3. ábrán látható a gyakorlófeladatok elemzéseinek harmadik meglepő részlete, az úgynevezett rejtett alany kezelése. A rejtett alany megkeresése, megnevezése bevett gyakorlat volt korábban a közoktatási tananyagban, de jó ideje nem szerepel benne. A felvételi feladatokban nem kerül elő ilyen gyakorlat az utóbbi években, az e-nyelv.hu tanácsadó portálon 2010 óta többször felmerült a kérdés ezzel kapcsolatban, és mindannyiszor leszögezik a szakértők, hogy Keszler (2000: 412) alapján nem használja a grammatikai modelljük a rejtett alany fogalmát, helyette úgy tekinti, hogy az állítmány személyragja fejezi ki az alanyt, ezért nem vesz fel alanyt a mondatban. Ugyanebben a szellemben elemez P. Lakatos (2006) is. Ezzel szemben a 2. és a 3. ábrán látható, hogy az Okosdoboz kifejezetten a rejtett alanyok ábrázolásához tüntet fel bal oldalon egy névmáslistát, hogy onnan az alany helyére

húzhassuk a mondatban meg nem jelenő alanyt. Ha ezt nem tesszük, a hibajavításnál a program teszi meg helyettünk.

2. ábra

Rejtett alany van, rejtett birtokos nincs

3. ábra

Rejtett alany van, rejtett tárgy nincs

Medve–Szabó (2010: 10. ábra) érvel amellett, hogy a szintagmák struktúrájának megértéséhez, áttekintéséhez a rejtett alany mellett milyen nagy szükség volna a rejtett tárgy és a rejtett birtokos ábrázolására is a hagyományos ágrajzokon. A 2. és a 3. ábrán látható, hogy ehhez képest ellentmondásos megoldás született, amely semelyik jelenleg érvényben lévő modellel nincs összhangban, amikor a rejtett alany ábrázolását kikényszeríti, a rejtett tárgy, illetve birtokos jelenlétéről viszont nem ejt szót.

Az úgynevezett hagyományos modell nem foglalkozik a mondatok szerkezetének vizsgálatakor a szórenddel. A példamondatok helyesnek elfogadható elemzéseit pakolgatva a leíró nyelvész fájdalmasan hiányolja azoknak a szabályosságoknak a felfedeztetését, amelyeket a magyar mondatok szórendjéről lehetne megfogalmazni az alábbi mondatpárok segítségével:

- (1a) *A kiállításon minden képet megcsodáltak a rajongók.*
- (1b) **Minden képet a kiállításon megcsodáltak a rajongók.*
- (2a) *Milyen szendvicset csináljak holnapra?*
- (2b) **Csináljak milyen szendvicset holnapra?*
- (3a) *A fiúk egymást kergetik az udvaron.*
- (3b) **Egymás kergeti a fiúkat az udvaron. / *A fiúkat egymás kergeti az udvaron.*

Ez a hiány természetesen nem az Okosdoboz létrehozóinak a felelőssége, hiszen a megközelítés a feldolgozott tananyagból is hiányzik. De az Okosdoboz feladatait elemezgetve Prievara (2020) szellemében elmondhatjuk, hogy noha a 2019–2020/1. szemeszterben a karantén a tanárokat a digitális oktatást támogató oldalak használatára kényszerítette, ezzel az oktatás maga nem vált digitálissá. A tesztek akkor is tesztek maradnak, ha online lehet kitölteni őket. A tesztek a maguk korlátozottságukban nem adnak alkalmat a tudás kreatív felhasználására, és különösen akkor nem, ha a téma különböző feldolgozásaiban is vannak ellentmondások (rejtett alany, viszonyos szókapcsolatok stb.), a rugalmasság hiánya a feladatok megoldásában nem alkalmas a diák frusztráltságának a csökkentésére.

Jó, hogy megszületett az Okosdoboz oldal, önálló (nem kötelező) játékhoz, illetve órákon történő megbeszélések alapanyagául kiváló forrás lehet. Természeténél fogva viszont nem tartom alkalmasnak ellenőrzéshez vagy önálló tanuláshoz. Ez nem a feldolgozott anyagból vagy a megvalósítás technikai körülményeiből következik, mert az előbbi egy adott forrás alapján készült, az utóbbi pedig meglehetősen professzionális, hanem az alkalmazott módszertanból, a merev, kizárólag sikeres-sikertelen dichotómiát alkalmazó tesztrendszerből.

2020. november 6–7-én tartották a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport II. oktatásnyelvészeti konferenciáját, a PeLiKon 2020-at az Eszterházy Károly Egyetem szervezésében. A téma a digitális oktatás nyelvi dimenziói voltak. Mind felsőoktatási, mind közoktatási tapasztalatokról hangzottak el beszámolók. Az előadásokból leszűrhető közös tapasztalat az, hogy nem elég az eszközöket megújítani (papíralapú helyett digitális teszt), a motivált, sikeres tanításhoz a tananyag szemléletén és a pedagógiai módszereken is változtatni kell. Az Okosdoboz ezekhez a változtatásokhoz (egyelőre) nem nyújt segítséget.

Irodalom

Baranyai Katalin (szerk.) 2017. *OFI újgenerációs tankönyvek. 7. és 9. évfolyam*, Eszterházy Károly Egyetem. Eger.

Bánné Mészáros Anikó 2017. *Bevezetés a Redmenta használatába lépésről-lépésre*. Kézirat.
http://www.refpedi.hu/sites/default/files/hir_kepek/Bevezet%C3%A9s%20a%20Redmenta%20haszn%C3%A1lat%C3%A1ba_2017%20m%C3%A1rc_BMA_0.pdf (2020. november 2.)

Felvételi feladatsorok:
https://www.oktatas.hu/kozneveles/kozepfoku_felveteli_eljaras/kozponti_feladatsorok
(2020.október 16.)

Finyemu-munkafüzetek: 1971–1979. *A Fiatal Nyelvészek Munkaközössége által folytatott kísérleti középiskolás anyanyelvi nevelési program publikációi*. MTA Nyelvtudományi Intézete, Strukturális és Alkalmazott nyelvészeti Osztály – Pécsi Tanárképző Főiskola – Országos Pedagógiai Intézet.
28 tétel, cca. 1600 oldal összterjedelemben.
<http://www.nytud.hu/oszt/elmnyelv/komlosy/publist.html> (2020. november 2.)

Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.

Lénárd András (szerk.) 2019. *A digitális oktatás útjain: Okos Doboz – Módszertani kézikönyv*. Wizper Kft. Budapest.

Medve Anna – Szabó Veronika 2010. *A mondattani elemzés lehetőségei az általános iskolában. Anyanyelv-pedagógia* 1.
<http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=235> (2020. november 2.)

P. Lakatos Ilona (szerk.) 2006. *Grammatikai gyakorlókönyv*. Bölcsész Konzorcium. Budapest.

Prievara Tibor 2020. *Hogyan tanítsunk hatékonyan a digitális iskolákban?* *Tanarblog.hu*
<http://www.tanarblog.hu/cikk/hogyan-tanitsunk-hatekonyan-a-digitalis-iskolakban> (2020. október 14.)

Szűcs Dóra 2020. *Az Okos Doboz Módszertani kézikönyv bemutatása. Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat* 8: 340–345.

Viszket, Anita: Analyses with Smart box

Az írás szerzőjéről

Viszket Anita

egyetemi adjunktus
Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Tanszék, Pécs

[viszket.anita\[kukac\]pte.hu](mailto:viszket.anita[kukac]pte.hu)